

УДК 159.964:316.628

О. Боровицька, докторант
Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України**ПРОБЛЕМА АКТИВАЦІЇ АРХЕТИПНИХ ФОРМ ПСИХІКИ ІНДИВІДА В ПРОЦЕСІ ЙОГО ІДЕНТИФІКАЦІЇ (ДО ПИТАННЯ ЗАХИСНИХ РЕАКЦІЙ ОСОБИСТОСТІ)**

Продемонстрована феноменологічна спроба дослідження проблеми активації архетипних форм як структуруючих глибинних форм психіки індивіда у момент ідентифікації. Пропонується необхідність уточнення психоаналітичної сутності категорії "ідентифікація" в контексті дослідження проблеми активації архетипних форм психіки. Продемонстровано актуальність архетипної феноменології як фундаментальної методології дослідження архетипів як структурних універсальних психіки.

Ключові слова: ідентифікація, соціалізація, психіка, несвідоме, архетипні форми психіки, індивід, патерни поведінки, Самість, мотивація, глибинна психологія, архетипна феноменологія, інтерсуб'єктивність, психотерапія.

*Я знаю, как на мёд садятся мухи, я знаю смерть, что рыщет, всё губя,
Я знаю книги, истины и слухи, я знаю всё, но только не себя.*

Франсуа Вийон

Актуальність запропонованої проблематики щільно пов'язана з поширеним інтересом визначеної когорти вчених до дослідження архетипного шару психіки. Актуальність проблематики дослідження архетипного шару колективного несвідомого сучасної дійсності покликана різноманітними трансформаціями як глобалізаційними умовами впливу на цінності, світогляд, ідеологію, діяльність як універсальні патерни існування та збереження індивідуальної цілісності кожного.

Варто зазначити, що такий зростаючий інтерес до проблем колективного несвідомого, особливо в контексті дослідження глибинних чинників відтворення культурних, соціальних, політичних процесів, засвідчують сьогодні і численні розробки сучасних вітчизняних та російських дослідників. Серед них, активний пошук здійснюють такі вчені, як О. Донченко, Ю. Романенко, В. Куєвда, А. Некіта, Е. Афонін, А. Мартинов, П. Крупкін, О. Шипунова, О. О. Щепановська (Семіра Веташ), Н. Моніна та ін. Їхні наукові розвідки і присвячені насамперед дослідженню джерел глибинних витоків відтворення цих процесів. Зазначимо, що таким чином відбувається й зміна парадигми. Представлені розробки – це насамперед інтердисциплінарні наукові дослідження.

Отже, таким чином сьгодні психоаналітична традиція (З. Фройд, К. Юнг, Дж. Хілман, М. Л. фон Франц, Е. Едінгер, Е. Нойман, В. Зеленський, Д. Шарп, К. Брігс, К. Естес, С. де Бовуар, Дж. Болен та ін.) потребує неминучої репрезентації досліджуваних проблем як процесів несвідомого крізь призму щільного взаємозв'язку та одночасного функціонування усіх рівнів психіки індивідів в активній різнобічній життєдіяльності соціуму. Тому все дедалі активніше вимагатиме глибинних, отже, інтердисциплінарних наукових розвідок. Зокрема, у нашому контексті – це дослідження процесу ідентифікації індивіда як одного з несвідомих механізмів його соціалізації.

Розвідки проблеми активації архетипних форм психіки індивіда як структуруючих форм його несвідомого у момент ідентифікації покликані мотивованим інтересом автора до вивчення структури несвідомого в контексті дослідження витоків ідентифікації як глибинного чинника процесу соціалізації.

Відтворення різноманітних суспільних процесів спостерігатимемо через розвідки джерел глибинних витоків процесу ідентифікації індивіда і насамперед як механізму його соціалізації. Якщо ще з історії вивчення самого процесу соціалізації, його вивчення, як відомо, апелює як до широкого, так і вузького розуміння сутності цього поняття. Зокрема поняття соціалізації нас цікавитиме радше у широкому його розумінні, як історичний процес розвитку людства (соціогенез), через звернення до витоків родової природи людини, коли ще індивід був заурений в поле родової ідентифікації, що й спричинило

організаційний початок "гармонії" роду, коли кожна окрема родова сутність ідентифікувала себе з іншими сутностями роду. Таким чином, ідентифікація сформувала схильність до кооперації, а така необхідність і розвивала ідентифікацію, пересунувши її вже з біологічного рівня на соціальний. Безперечно ідентифікація здійснювалася не лише на рівні вроджених задатків, але й на соціальному рівні, і насамперед, через працю. Отже, під визначаючим впливом праці і відбувався антропосоціогенез. Біологічні зграйні форми існування і біологічні форми ідентифікації предків людини (несвідома ідентифікація) були доповнені, а згодом і замінені вже на соціальні відносини. Дитина як родова сутність ототожнювала свої дії з так званими "операційними" діями дорослого, намагаючись наслідувати не лише саму дію, але і її результат. Таким чином, продукт праці почав ідентифікуватися з деяким зразком. Саме таким механізмом присвоєння окремим індивідом всебічної людської сутності і є ідентифікація (від лат. identificatio – ототожнення; або identiens – тотожний, fikatatio – здійснення, втілення).

У нашому контексті дослідження, ідентифікація розуміється як емоційний процес насамперед неусвідомленого ототожнення Себе з Іншим, Групою, Зразком. Саме такий аспект вивчення цього поняття й апелюватиме до розуміння ідентифікації як неусвідомленого прийняття ознак та характеристик різноманітних Суб'єктів, безпосереднє уподібнення їм, що дозволяє засвоювати норми, відносини, типи і форми як прояви поведінки, притаманні Іншим, через таку сукупну обопільну активацію глибинних структур їхнього несвідомого. Власне в результаті такої ідентифікації і відбувається уявне перенесення одним Суб'єктом своїх ознак на Іншого, вже його, як об'єкта ідентифікації, через емпатію, а також несвідоме засвоєння, внаслідок активації процесу навіювання, – норм, цінностей, уподобань Іншого як об'єкта такої ідентифікації.

Розрізняючи, таким чином, інтеріоризаційну ідентифікацію, котра забезпечує емпатійний зв'язок з Іншим, а також екстраріоризаційну ідентифікацію, котра забезпечує перенесення своїх почуттів і мотивів на Іншого, варто зазначити, що лише у такій обопільній взаємодії ці обидва ідентифікаційні механізми даватимуть можливість індивіду динамічно рефлексувати, розвиватися, намагатися бути адекватним соціальним очікуванням. Отже, вплив закономірностей функціонування глибинних механізмів психіки індивіда на його розвиток та формування процесу його соціалізації очевидний, і як соціальної істоти, неминучий.

У такому контексті міркувань варто нагадати, що джерелами зокрема сучасної концепції саме процесу соціалізації є розвідки А. Бандури [1], Г. Тарда [13],

Т. Парсонса [11], Дж. Міда [7] та інших дослідників, позаяк в традиціях цієї школи сутність соціалізації й розкривається якраз через сутність поняття адаптації, яке було екстрапольовано в суспільствознавство, а сама сутність визначалася як процес пристосування людини до умов соціального середовища. Так з'явилися поняття соціальної й психічної адаптації. Саме з допомогою такої інтерпретації поняття адаптації й уточнюється сутність поняття соціалізації, яке й розуміється таким чином як процес входження індивіда в соціальне середовище та його пристосування до культурних, психологічних, соціальних умов.

Інакше події розгортаються щодо розуміння сутності процесу соціалізації в гуманістичній психології, представниками котрої є Г. Олпорт [10], А. Маслоу [6], К. Роджерс [12] та ін. Соціалізацію вони уявляють як процес самоактуалізації "Я-концепції", реалізації особистістю своїх потенційних можливостей та творчих здібностей, як процес долання негативних впливів середовища як суттєвих перепон на її шляху саморозвитку та самоздійснення.

Дослідження проблеми успішного здійснення процесу соціалізації є досить актуальною, отже, складною для пізнання без розвідок глибинних механізмів її реалізації. Зокрема Р. С. Немов [9], аналізуючи становище проблеми соціалізації в західній психології, зазначає, що ця проблема розробляється переважно в контексті психоаналізу [14; 15; 16] та інтеракціонізму [7]. Процес соціалізації наприклад психоаналіз розглядає як первинне (асоціальне) входження індивіда в суспільне середовище й адаптацію до його умов (перехід від сугубо біологічних до власне соціальних етапів розвитку). Таким чином, ця теорія надає перевагу принциповій залежності поведінки індивіда від генотипу.

Але в такому контексті міркувань, ще варто зазначити й наступне, що така власне нібито виключна залежність поведінки індивіда від його генотипу всеодно апелюватиме до регуляції активації психічних станів, врешті, до кінцевої регуляції поведінки, так або інакше, детермінованої соціальними характеристиками в процесі його адаптації до будь-яких умов соціального середовища. Тут і виникає проблема. На основі таких внутрішніх моделей як усталених патернів зовнішнього світу власне й вибудовується реальна поведінка як універсальна, в якій і знаходять своє відображення ті ж самі властивості (характеристики) тієї ж самої моделі (т. зв. геоматриці). В момент актуалізації глибинних механізмів процесу соціалізації (зокрема ідентифікації) індивід засвоює й відтворює усталені стереотипи поведінки, норми і ціннісні орієнтації того соціального середовища, в котрому він функціонує, але завжди на основі універсальних моделей поведінки як усталених патернів (т. зв. попереднього знання як прадосвіду).

У цьому контексті міркувань ще варто згадати й позицію І. С. Кона, який також зауважує, що поняття соціалізації досить багатозначне й означає сукупність усіх соціальних процесів [5]. На його думку, соціалізація інтегрує не лише усвідомлені, контрольовані, цілеспрямовані впливи, але й стихійні, спонтанні процеси, що так або інакше впливають на формування особистості [5].

Отже, у такому контексті актуальним бачитиметься насамперед психоаналітичний підхід, з погляду якого особливе значення для глибинних (несвідомих) механізмів соціалізації індивіда має етап його народження та період раннього дитинства. Якраз психоаналіз і пов'язує усі стадії соціалізації з проявом біологічних потягів, інстинктів, несвідомих та підсвідомих мотивів людини [14; 15; 16].

Метою запропонованого дослідження є необхідність розвідок ідентифікації через актуалізацію архетипних форм психіки індивіда, здатних виконувати формуючу

роль в усталених актуалізованих патернах як "архаїчних відбитках" його поведінки. Активація архетипних форм психіки відбувається завдяки ідентифікації як вродженої потреби індивіда. Успішність такої ідентифікації як механізму його соціалізації залежатиме насамперед від здатності самого індивіда співналаштуватися зі своєю внутрішньою природою (так званою самістю) як глибинною структурою його несвідомого.

Головним завданням є продемонструвати актуальність, отже, необхідність розробки фундаментальної методології дослідження архетипів як структурних універсальних психіки, здійснити пошук наукової мови доглибинної психології для розвідок саме такого кшталту проблем.

У статті робиться спроба поглянути на запропоновану проблематику під визначеним кутом зору, а саме, здійснивши феноменологічний огляд проблеми активації архетипних форм як структурних глибинних форм психіки індивіда у момент його ідентифікації, не претендуючи, таким чином, на всеохоплюваність дослідження.

Власне аналіз феномену ідентифікації має як свої певні традиції, так і свої новації у сучасній науці. Насамперед, це потужний теоретичний доробок, який з'ясовує психологічний (Г. Олпорт, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Мухіна, Р. Немов, Є. Дубовська, Р. Кричевський, І. Кон, В. Лейбін, А. Петровський та ін.) та соціальний (Е. Дюркгейм, А. Інкельс, Дж. Мід, Г. Тард, Т. Парсонс, Р. Мертон, А. Бандура, Н. Голованова, Г. Андреева та ін.) аспекти проблеми ідентифікації. Актуальною бачиться позиція російської дослідниці В. С. Мухіної щодо акцентуації уваги на взаємодіючій участі таких феноменів, як ідентифікація і відчуження, як структурних компонентів цілісної системи, котрі функціонують одночасно як універсальний механізм розвитку і буття особистості [8].

Ідентифікація – це й уподібнення (М. Герберт, Б. Паригін), й придбання (Д. Гевіртц), й свідоме наслідування (Т. Гібш, М. Форверг), й встановлення відношень (Г. Адамек, Е. Дейгер), і копіювання (А. Бандура, як один з найвідоміших представників концепції "соціального "научіння", зазначав про роль когнітивної регуляції поведінки, коли дитина в результаті спостереження за поведінкою людей вибудовує так звані "внутрішні моделі зовнішнього світу" [1] та Н. Голованова [4, с. 15-25], яка пропонує розглядати зміст процесу соціалізації як педагогічного явища). Таким чином, ідентифікація – це й процеси метафізичного переживання та інтерсуб'єктивного уявлення, бачення Одним Суб'єктом Іншого Суб'єкта як продовження Самого Себе тощо.

Знайти обґрунтування процесам ідентифікації можна за допомогою не лише аспектів її дослідження, а насамперед досліджуючи джерела її глибинних витоків. Наприклад для активного входження індивіда у соціальний процес, його ідентифікація, не залежно від контекстуального її самоздійснення, має, і завжди матиме свій внутрішній імпульс як чинник активації глибинних структур несвідомого. Так званий ідеальний варіант такого входження – це звернення до Самого Себе з допомогою Інших для того, щоб знайти відповідь на актуальні для себе питання. Завдяки саме накопиченого досвіду самопізнання, динамічної рефлексії особистих переживань й відбуватиметься така індивідуальна ідентифікація.

Ми вже неодноразово згадували про роль і значення психоаналітичної методології, позаяк саме З. Фройд досить послідовно вивчав проблему ідентифікації і вважав здатність до ідентифікації наріжкою у формуванні бажання Я до саморозвитку [14; 15].

Увесь комплекс засад ідентифікації як психічного феномена (від глибинної інтенції до виникнення ідеї (творчого начала), згодом до її реалізації як прояву потенціалу

ідентифікації) допомагає поглибити й уявлення про саму його специфіку, і вже як механізму процесу соціалізації. Різноманітні модифікації глибинних інтенцій, об'єднані стремлінням до самоактуалізації як найвищої духовної потреби індивіда, завдяки ідентифікації як механізму індивідуалізації, – основи становлення індивідуального, особливого, внутрішнього Я, і досить часто з визнанням пріоритету творчого начала в його глибинній структурі. Досягнення індивідуальності – у пошуку та встановленні гармонії Я-соціального та Я-індивідуального. Більше того, задоволення такої потреби – це передовсім реалізація внутрішнього потенціалу як найвищої духовної потреби особистості.

Власне тепер вже можна говорити й про архетипне підґрунтя процесу ідентифікації як механізму соціаліза-

ції. Насамперед, це відтворена через колективну пам'ять (прадосвід поколінь) досить широка панорама складних психічних станів суб'єкта, які супроводжують цей процес і відображають різноманітні аспекти чуттєвості суб'єкта, що створює ситуацію (дійсність), завдяки актуалізації структурних образів колективного несвідомого [17] як його архетипних форм.

Ще з концептуальної позиції З. Фрейда, універсальні образи несвідомого (у нашому значенні, як архетипні структуруючі його форми) дають можливість використовувати ідентифікацію як засіб "дешифрування" інтенцій, мотивів, потягів, прагнень, стимулів індивіда [14; 15].

КРОХМАЛЬНА МАР'ЯНА, 3 РОКИ. АКВАРЕЛЬ

КРОХМАЛЬНА ДАР'Я, 4 РОКИ. ОЛІВЕЦЬ

КРОХМАЛЬНА МАР'ЯНА, 8 РОКІВ. ОЛІВЕЦЬ

КРОХМАЛЬНА ДАР'Я, 8 РОКІВ, "ГОТКА". МАРКЕР, ОЛІВЕЦЬ

КРОХМАЛЬНА МАР'ЯНА, 9 РОКІВ, "ДІТИ". ОЛІВЕЦЬ, ФЛОМАЙСТЕР

КРОХМАЛЬНА ДАР'Я, 9 РОКІВ, "НЕСПОДІВАНА РОЗМОВА". ОЛІВЕЦЬ

Завжди варто пам'ятати, що сам механізм ідентифікації занурює нас у певну емоцію, і змушує, таким чином, її пережити, – але котру не завжди здатні пояснити. Щодо зовнішнього прояву емоції, він завжди такий, котрий ніби можемо передати, завдяки чому, ніби й досягти бажаного психічного стану, який її викликав. Таким чином, у випадку такої необхідності, або ліквідувати внутрішній бар'єр, що виник в процесі ідентифікації індивіда, або створити новий. А щодо чинників глибинного прояву емоції – це досить часто актуалізація тої чи іншої архетипної форми психіки індивіда та можливість їхньої уніфікації в момент його ідентифікації.

Отже, увесь теоретичний матеріал у такому контексті роздумів можна подати на тлі аналізу дитячих малюнків, у специфіці здійснення творчого процесу яких активну роль відіграє ідентифікація дітей-близнюків з героями художніх сюжетів, супроводжувана їхнім інсайтом як творчих суб'єктів. Інсайт (прозоріння), здатен виринати з такої архетипної форми психіки як Самість [2; с. 102-116]. Самість – це така архетипна форма психіки індивіда, що активізується завдяки процесу самоактуалізації як найвищої його духовної потреби [3; с. 35-40]. Відтворено процес концептуалізації ідентифікації як несвідомого феномену психічного в контексті розвідок актуалізації Дитячої Самості (як актуальної архетипної форми) в процесі творчої ідентифікації. Завдяки такої ідентифікації дитина здійснює й переживає те, що створює. Така позиція дитини не усвідомлювана. Саме через незвичність висловлюваних думок в художніх образах, їхню семантичну "гнучкість", тобто здатність показати об'єкт у власному креативному вимірі, розширюючи таким чином смислову "палітру" свого внутрішнього індивідуального дитячого духовного простору, через свою ж власну не зовсім дитячу нетривіальність, діти несвідомо (з допомогою інсайтного прояву) демонструють свої приховані змісти у власних прочитаннях спостерігача, й несвідомо апелюючи, таким чином, вже до семантичної раптової "гнучкості", тобто здатності творчої дитини продукувати свої ідеї в контексті художнього зображення, яке як правило не культивує і не може культивувати в собі жодних орієнтирів для таких ідей. Трансформуємо ідентифікацію у виявлення безпосередніх й опосередкованих зв'язків дитини, через активацію архетипних форм її психіки, що показує, як сам механізм ідентифікації наштовхується на різноманітні фантазії, яка може і не піддаватися психоаналізу. Водночас без ідентифікації неможливо збагнути саме чуттєву форму реалізації ідеї, інтенції, стимулу. Ідентифікація і діапазон символічного смисловираження в художніх образах дозволяють зіставляти (отожнювати) символ навіть з "успадкованими образами", "несвідомими символами як уявними образами": імпліцитне (тут у знач., глибинне) вираження прихованих (тут у знач., глибинних) мотивів тощо. Спираючись на вже відомі теоретичні позиції, можна прослідкувати й значення технік ампліфікації та інтерпретації в художньому образі (сюжеті) як символі, можливо й позитивну роль аналогій щодо процесу сприймання й "розкодування" різноманітних значень образів, і як їхніх символічних значень, так і "реалістичних" (отже, й неоднозначних прочитань). Безумовно така ідентифікація має актуальне практичне значення у дитячому творчому процесі, й майже у кожному малюнку можна виокремити елементи, які дають поштовх для застосування ідентифікаційних принципів. Водночас дитяча художня творчість та специфіка такого творчого процесу чи не найвиразніше демонструють можливість такої дитячої ідентифікації. Це значно пов'язано з тим, що дитяча художня творчість не має обмеженості у виборі теми, – що є унікальним (навіть, якщо й існує за-

дум), – позаяк спостерігаємо дитячу фантазію як несвідомий чинник ідентифікації, отже, досить часто несвідоме доповнення до власного (або запропонованого) вибору теми. У несвідомих шляхах їхнього художнього вирішення та формуванні своєї "символічної" системи художніх образів, пошуки дітьми таких шляхів психологічного забезпечення вчинків запропонованих героїв – процес несвідомого ототожнення з ними. Ще один важливий аспект дитячої художньої творчості пов'язаний з необмеженими можливостями самої дитини – єдиного творця твору, який може трансформувати у конкретні події чи конкретного героя найпотаємніші зрізи власного дитячого внутрішнього світу. У такій творчості спостерігається символічне як індивідуальне "Я" дитини, що спонукає її до творчості, в процесі якої вона й переносить на папір свої внутрішні переживання, несвідомі бажання тощо. Саме ці умови й демонструють дитячі малюнки як переконливий об'єкт дослідження такого процесу ідентифікації.

Аналіз такої індивідуальної дитячої ідентифікації здійснено зважаючи на усю складність та суперечливість цього несвідомого процесу у творчих дітей, малюнки яких і стали об'єктами такого теоретичного, як гіпотетичного рішення, в структурі сюжетів яких ми намагаємося відшукати саме ті кульмінаційні елементи образів (значення яких несвідомо "закодоване" дитиною ще й у названнях малюнків), відображаючих вже втілене уявлення дітей в цих образах. Саме такі ідентифікаційні елементи й слугуватимуть тими необхідними компонентами несвідомого їх ототожнення зі своїми Героями, що свідчитиме про їхнє глибинне намагання ідентифікуватися з цими образами. У зв'язку з цим, автор і використовує їхні художні ілюстрації як наочне підтвердження такого процесу.

Ще варто зазначити, що процес контекстуальної взаємодії внутрішніх змістів (тим більше їхнє зіткнення) може призвести й до різноманітних неузгодженостей Я-образів у структурі Я-концепції, а згодом і до розладу (внутрішнього конфлікту) її Я-структури як цілісності. Наприклад, така архетипна форма психіки індивіда як Самість найпотужніше активізується саме у процесі самоактуалізації як найвищої духовної його потреби [3, с. 5-40]. А Персона та Тінь у структурі його психіки активізуватимуться лише через механізми неконгруентності, емпатійного несприйняття, внутрішньої невідповідності, нерозуміючого співчуття, внутрішньої безвідповідальності, байдужості, негативного прийняття Іншого як механізми формування психологічного захисту індивіда. Для найефективнішого сприйняття індивідом реальності, одним із кроків його ідентифікації, є відкриття такого "психологічного захисту" і намагання відхилити його [2, с. 102-116; 3, с. 35-40]. Позаяк психологічний захист – це механізм викривлення реальності на користь зарозумілості. Ми повинні усвідомлювати, що таким чином відбувається викривлення як власного Я-образу, так і їхніх-образів (Вони-образів, – т. зв. Образів Зовнішнього Світу, – Соціальних Образів), безпосередньо через витіснення, або різноманітні проєкції та інші механізми захисту. Таким чином, проблема ідентифікації є наріжною дослідницькою проблемою сучасної глибинної психології, розвідки якої вносять корективи у царину розвідок її інтердисциплінарних проблем, отже, неминує й у проблему розробки її понятійно-категоріального апарату.

Список використаних джерел

1. Бандура. А. Теория социального научения / А. Бандура. – СПб. : Евразия, 2000. – 320 с.
2. Боровицька О. М. Інсайт у структурі Правлячої Самості (до питання про визначення психоаналітичної сутності категорії "політичне прозоріння") / О. М. Боровицька / Публічне управління: теорія та практика.

Збірник наукових праць Асоціації докторів наук державного управління: спеціальний випуск. – Харків, 2012. – С. 102-116.

3. Боровицька О. М. Проблема активації архетипних форм психіки у процесі самоактуалізації (до питання захисних реакцій організму) / О. М. Боровицька // Форум психіатрії та психотерапії. Науково-практичний журнал / Гол. ред. О. О. Фільц. – Львів, 2012. – Том 7. – С. 35-40.

4. Голованова Н. Ф. Соціалізація младшого школьника як педагогічна проблема / Н. Ф. Голованова. – СПб., 1997. – С. 15-25.

5. Кон І. С. Открытие "Я" / И. С. Кон. – М., 1978.

6. Маслоу А. Г. Мотивация и личность / А. Маслоу. – СПб.: Питер, 1999.

7. Мид Дж. Г. Интернализированные другие и самость / Дж. Г. Мид // Американская социологическая мысль. – М., 1994.

8. Мухина В. С. Возрастная психология. Феноменология развития / В. С. Мухина. – М., 2006. – 608 с.

9. Немов Р. С. Психология: Экспериментальная педагогическая психология и психодиагностика / Р. С. Немов. – М., 1995. – 512 с.

10. Олпорт Г. Становление личности. Избранные труды / Г. Олпорт. – М., 2002.

11. Парсонс Т. О структуре социального действия / Т. Парсонс. – М., 2000.

12. Роджерс К. Становление личности. Взгляд на психотерапию / К. Роджерс. – М., 2002.

13. Тард Г. Личность и толпа. Очерки по социальной психологии / Г. Тард. – СПб., 1993.

14. Фрейд З. Введение в психоанализ. Лекции / З. Фрейд. – М.: Наука, 1991. – 456 с.

15. Фрейд З. Психология бессознательного / З. Фрейд. – СПб.: Питер, 2010.

16. Фрейд А. Психология "Я" и защитные механизмы личности / А. Фрейд. – М.: Педагогика, 1993. – 144 с.

17. Юнг К. Г. Психология бессознательного / К. Г. Юнг. – М., 1994.

1. Bandura A. The social learning theory / A. Bandura. – St. Petersburg: Evrasia, 2000. – 320 p.

2. Borovytska O. M. Insight into the structure of the ruling of the self (the question of determining the nature of the psychoanalytic category of "political enlightenment") / O. M. Borovytska // Public Administration: Theory and Practice. Collected Works Association doctors of the government: a special issue. – Kharkiv, 2012. – P. 102-116.

3. Borovytska O. M. Problems of activation archetypal forms of the psyche in the process of self-actualization (the issue of defense reactions) / O. M. Borovytska // Forum psychiatry and psychotherapy. Scientific journal / Goal. eds. A. A. Fils. – Lviv, 2011. – Vol. 7. – P. 35-40.

4. Golovanov N. F. Socialization of younger schoolboy as a pedagogical problem / N. F. Golovanov. – St. Petersburg, 1997. – P. 15-25.

5. Kon I. Opening of "I" / I. Kon. – M., 1978.

6. Maslow A. Motivation and Personality / A. Maslow. – St. Petersburg: Peter, 1999.

7. Mead J. G. Internalized self and others / J. G. Mead // American sociological thought. – M., 1994.

8. Mukhina V. S. Developmental psychology. Phenomenology of the development / V. S. Mukhina. – M., 2006. – 608 p.

9. Nemov R. S. Psychology: Experimental educational psychology and psychological testing / R. S. Nemov. – M., 1995. – 512 p.

10. Allport G. The formation of personality. Selected Works / G. Allport. – M., 2002.

11. Parsons T. The structure of social action / Talcott Parsons. – M., 2000.

12. Rogers C. The formation of personality. Look at psychotherapy / C. Rogers. – M., 2002.

13. Tarde G. Personality and the crowd. Essays on the Social Psychology / G. Tarde. – St. Petersburg, 1993.

14. Freud S. Introduction to Psychoanalysis. Lectures / S. Freud. – Moscow: Nauka, 1991. – 456 p.

15. Freud S. Psychology of the Unconscious / S. Freud. – St. Petersburg: Peter, 2010.

16. Freud A. Psychology of "I" and the defense mechanisms of the person / A. Freud. – M.: Pedagogy, 1993. 144 p.

17. Jung C. G. Psychology of the Unconscious / C. G. Jung. – M., 1994.

Надійшла до редколегії 25.10.13

Е. Боровицька, докторант

Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Київ

ПРОБЛЕМА АКТИВАЦИИ АРХЕТИПНЫХ ФОРМ ПСИХИКИ ИНДИВИДА В ПРОЦЕССЕ ЕГО ИДЕНТИФИКАЦИИ

Продемонстрирована феноменологическая попытка исследования проблемы активации архетипных форм как структурирующих глубинных форм психики индивида в момент идентификации. Предлагается необходимость уточнения психоаналитической сущности категории "идентификация" в контексте исследования проблемы активации архетипных форм психики. Демонстрируется актуальность архетипной феноменологии как фундаментальной методологии исследования архетипов как структурных универсалий психики.

Ключевые слова: идентификация, социализация, психика, бессознательное, архетипные формы психики, индивид, паттерны поведения, Самость, мотивация, глубинная психология, архетипная феноменология, интерсубъективность, психотерапия.

O. Borovytska, doctoral

G. S. Kostiyk Institute of Psychology NAPS Ukraine, Kyiv

THE PROBLEM OF ACTIVATION OF THE ARCHETYPE FORMS OF THE PSYCHE OF THE INDIVIDUAL IN THE PROCESS OF THE IDENTIFICATION

Phenomenological attempt of the research of the problem of activation of archetype forms as structural profound forms of the psyche of the individual at the moment of identification is demonstrated. A need to clarify a psychoanalytic essence of the category "identification" in the context of research on activation of archetype forms of the psyche is suggested. The actuality of archetype phenomenology is demonstrated as a fundamental methodological research of archetypes as structural universals of the psyche.

Keywords: identification, socialization, psyche, unconscious, archetype forms of the psyche, individual, patterns of behaviour, Self, motivation, profound psychology, the archetype phenomenology, intersubjective, psychotherapy.

УДК 37.015.3

О. Вавілова, студ.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПОРУШЕННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ В ШКОЛІ

Стаття розкриває особливості соціалізації дитини в школі через призму сучасних змін у розвитку суспільства, стрімкої і глобальної трансформації суспільних цінностей. У ній здійснюється аналіз труднощів соціалізації у школі, що неминуче приводить до необхідності розгляду особливостей дезадаптації.

Ключові слова: соціалізація, соціально-психологічна адаптація, тривожність, навчання, виховання, дезадаптація, зміст освіти.

Школа є одним з найбільш важливих інститутів соціалізації, оскільки саме в школі відбувається становлення дитини як особистості, формування її як соціальної істоти. Шкільна соціалізація проявляється через навчання і виховання, які виступають важливими засобами розвитку і формування учня. Якщо ми вказуємо на цілеспрямований розвиток особистості, потрібно говорити про зміст освіти, який і включає в себе цей компонент цілеспрямованості. Сам зміст освіти потрібно ро-

зуміти як систему наукових знань, практичних умінь та навиків, а також світоглядних і морально-естетичних ідей, котрими необхідно оволодіти учням в процесі освіти [3, с. 214-216].

Зміст шкільної освіти багато в чому визначається актуальними потребами суспільства. Так ще у XIX ст. шкільна освіта обмежувалась вивченням елементів числення, письма й читання. На даному етапі зміст освіти значно ускладнюється, оскільки суспільство по-